

"Maâni-i beyâniyenin aşılması ve telkihi ve mânâların becayış ve inkılâpları, kelimenin mânâ-yı hakikîsi, ya garaz veyahut mânâ-yı muallakadan birisini teşerrüb ve içine cezb etmektir..." Devamıyla izah eder misiniz?

"Maâni-i beyaniyenin aşılması ve telkihi ve mânâların becayış ve inkılâpları, kelimenin mânâ-yı hakikîsi, ya garaz veyahut mânâ-yı muallâkadan birisini teşerrüb ve içine cezb etmektir. Zira, içine girdiği vakit, sahibülbeyt olan hakikate ve esasa dönüyor. Ve asıl lâfzın sahibi olan mânâ ise, bir suret-i hayatiyeye dönüyor, ona medet verir. Ve müstetbeattan istimdat eder. Bu sırdandır ki, kelime-i vahidenin maâni-i müteaddidesi oluyor. Ve becayış ve telkihat bundan çıkar. Bu noktadan gaflet eden, büyük bir belâgatı kaybeder."(1)

Her beyanın veya ifadenin, bir asıl ve hakiki anlamı bir de ona bağlı ve tabi muhtemel yan anlamları vardır. Bu muhtemel yan anlamları hakiki anlamı kendine çeker ve kendine dahil eder. İfadenin asıl anlamı sair anlamları kendi içine dahil ettikten sonra, o tabi ve yan anlamlar asıl gibi kıymet kazanır, hakikate dönüşür. Tıpkı, sütün maya ile peynire dönüşmesi gibi. Bu muallak ve muhtemel manalar hakiki mananın aşılması ve mayalaması ile hakikate dönüşür.

İfade ya da lafızın asıl manası ise o lafza bir hayat, bir ruh hükmüne geçer, sair manalar da ona aza ve organ olur. Nasıl vücut, hayat ve ruh sayesinde ayakta duruyor ise hayat ve ruhun devamı da aza ve organların yardımına bağlıdır. Böylece hayat ve vücut arasında sürekli bir yardımlaşma ve alışveriş vardır. Aynen bunun gibi lafız vücuttur, hakiki mana ise vücuda hayat ve ruhtur, tebei ve yan manalar ise organ ve azalar gibidir.

İşte kelamın kuvvet ve derecesi bu ahenge bağlıdır. Bu yüzden bir kelamda yüzlerce mana ve hüküm bulunabilir; özellikle bu kelam Allah'ın kelamı ise. Bu noktaları nazara almayanlar büyük belagatları kaçırıp kelamı kısırlaştırırlar. Şu ayet bu manaya işaret ediyor:

"De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsa, hattâ bir o kadarını daha getirip ilâve etsek, Rabbimin sözleri tükenmeden o denizler tükenirdi." (Kehf, 18/109)

Lafzın asıl manasını diğer yan ve işari manalar destekleyip kuvvet veriyor ise, asıl mana hayatlanır ve diğer manalara da kuvvet vermeye başlar. Yani asıl mana ile yan ve işari manalar uyum içinde alışveriş şeklinde ise, o lafız ve kelam belagat noktasından kuvvet kazanır.

Mesela İşârâtü'l-İ'câz'da Üstad'ın vermiş olduğu şu misal bu manaya işaret eder:

" Arkadaş! Kelâmın hüsünü artıran ve güzelliğini fazlaca parlatan belâgatın esaslarından biri de şudur ki: Bir havuzu doldurmak için etrafından süzülen sular gibi, belîğ kelâmlarda da zikredilen kelimelerin, kayıtların, heyetlerin tamamen o kelâmın takip ettiği esas maksada nâzır olmakla onun takviyesine hizmet etmeleri, belâgat mezhebinde lâzımdır."

"Birinci misal: **وَلَيْنُ مَسْنُهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ** olan âyet-i kerime nazar-ı dikkate alınırsa görülür ki, bu kelâmdaki maksat ve esas, pek az bir azapla fazla korkutmaktır. Ve bu kelâmda olan mezkûr kelimeler ve kayıtlar, tamamen o maksadı takviye için çalışıyorlar."

"Ezcümle, şek ve ihtimali ifade eden **إِنْ** şartiye olup, azabın azlığına ve ehemmiyetsizliğine işarettir."

"Ve keza **تَفْحَةٌ** sîgasiyle ve tenviniyle azabın ehemmiyetsizliğine îmadır."

"Ve keza **مَسْنٌ** kelimesi, azabın şedit olmadığına işarettir."

"Ve keza, teb'îzi ifade eden **مِنْ** ve şiddeti gösteren **تَكَالٌ** kelimesine bedel, hiffeti îma eden **عَذَابٌ** kelimesi ve **رَبِّ** kelimesinden îma edilen şefkat, hepsi de azabın killet ve ehemmiyetsizliğine işaret etmekle şu şiiri, lisan-ı hâllerıyla temessül ediyorlar."

عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ - وَكُلُّ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ " Yani, 'İbarelerimiz ayrı ayrı ise de hüsünün birdir. Hepsi de o hüsne işaret ediyorlar.' "(2)

Dipnotlar:

(1) bk. [Muhakemat, İkinci Makale \(Unsuru'l-Belagat\), Sekizinci Mesele.](#)

(2) bk. [İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresi, 2. Ayet Tefsiri.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(32. Bölüm\).](#)